

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра гідрогеології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Радіогідрогеологія

рівень вищої освіти перший бакалавр
галузь знань Природничі науки
спеціальність 103 Науки про Землю
освітня програма Геологія
спеціалізація Гідрогеологія
вид дисципліни за вибором
факультет геології, географії, рекреації і туризму

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано у новій редакції до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

“31” серпня 2020 року, протокол № 14

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Удалов Ігор Валерійович, доктор геологічних наук, доцент

Програму у новій редакції схвалено на засіданні кафедри гідрогеології

Протокол від “26” серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри гідрогеології

(підпис)

Ігор УДАЛОВ
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо - професійної програми **Геологія**
назва освітньої програми

Гарант освітньо-професійної програми

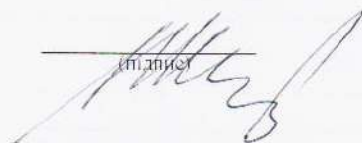

(підпис)

Валерій СУХОВ
(прізвище та ініціали)

Програму у новій редакції погоджено методичною комісією ФГГРТ

Протокол від “31” серпня 2020 року № 13

Голова науково-методичної комісії ФГГРТ

(підпис)

Олександр ЖЕМЕРОВ
(прізвище та ініціали)

Робоча програма дисципліни уточнена відповідно до наказу по Харківському національному університету імені В. Н. Каразіна «Про організацію освітнього процесу у I семестрі 2020/2021 навчального року» № 0202-1/260 від 07.08.2020 р.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Радіогідрогеологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів

спеціальності
освітня програма
спеціалізації

103 Науки про Землю
Геологія
Гідрогеологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування уявлень студентів щодо походження природних радіоактивних вод, набуття знань щодо міграції радіоактивних елементів у підземній гідросфері при розвідуванні та експлуатації родовищ радіоактивних руд.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

1. ознайомлення з геохімічними властивостями радіоактивних елементів, гідрогеологічними умовами формування радіоактивних вод;
2. ознайомлення студентів з основними методами вивчення та контролю різноманітних джерел випромінювання з якими людина зустрічається на виробництві та в побутових умовах;
3. ознайомлення з особливостями вивчення наявності радіаційної компоненти у воді;
4. опанування студентами вміння давати характеристику всім типам радіоактивних вод, пояснювати особливості процесів та явищ при їх формуванні.

1.3. Кількість кредитів: 4

1.4. Загальна кількість годин: 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	5-й
Семестр	
8-й	10-й
Лекції	
24 год	8 год
Практичні, семінарські заняття	
24 год	6 год
Лабораторні заняття	
–	–
Самостійна робота	
72 год	106 год
Індивідуальні завдання	
–	–

1.6. Заплановані результати навчання:

знати:

- термінологію спецкурсу;
- геохімічні властивості радіоактивних елементів;
- гідрогеологічні умови формування радіоактивних підземних вод;

вміти:

- будувати карти поширення радіоактивних елементів у підземних водах;
- розраховувати вміст радіонуклідів у материнських породах;
- розраховувати вміст радіонуклідів у поверхневому шарі ґрунту після радіоактивних випадань.

компетентності:

- здатність характеризувати різні типи радіоактивних вод та пояснювати особливості процесів і явищ при їх формуванні;
- здатність класифікувати радіоактивні відходи та води (підземні, технічні та ін.) за їх активністю;
- здатність визначати параметри захисту підземних вод від радіоактивного забруднення.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Лекції відповідно до наказу ректора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна проводяться дистанційно на базі платформ Zoom, Google Class. Навчально-методичний комплекс представлений на сайті кафедри: <http://hydrogeology.univer.kharkov.ua/>. Консультації індивідуальні та групові відбуваються з використанням месенджерів Telegram, Viber.

Розділ 1. Загальні відомості про радіоактивні елементи, радіоактивність. Вміст і форма знаходження радіоактивних елементів у гірських породах. Гідрогеологічні умови формування радіоактивних вод. Фізичні властивості гірських порід та підземних вод. Основні принципи радіаційного захисту та безпеки населення.

Тема 1. Загальні відомості про радіоактивні елементи, радіоактивність.

1.1. Загальні відомості про радіоактивність. Історія відкриття та коротка характеристика радіоактивних елементів. Головні фізико-хімічні властивості радіоактивних елементів.

1.2. Геохімічні властивості радіоактивних елементів. Міграція радіоактивних елементів.

1.3 Умови збагачення природних вод радіоактивними елементами.

1.4. Основні принципи радіаційного захисту та безпеки населення.

Тема 2. Вміст і форма знаходження радіоактивних елементів у гірських породах.

2.1. Характеристика та формування порід з нормальним розсіяним вмістом радіоактивних елементів.

2.2. Характеристика та формування порід з підвищеним, але розсіяним вмістом радіоактивних елементів.

2.3. Характеристика порід з рудними концентраціями радіоактивних елементів.

2.4. Характеристика порід із вторинними концентраціями тільки радію.

Тема 3. Гідрогеологічні умови формування радіоактивних вод.

3.1. Значення клімату у формуванні радіоактивних вод.

3.2. Значення гідродинамічної зональності при формуванні радіоактивних вод.

3.3. Ступінь розкриття геологічних структур та їх вплив на збагачення підземних вод радіоактивними компонентами.

Тема 4. *Фізичні властивості гірських порід та підземних вод.*

4.1. Характеристика еманувальної здатності гірських порід.

4.2. Характеристика адсорбційних процесів гірських порід при збагаченні підземних вод радіоактивними елементами.

4.3. Вплив температури на збагачення підземних вод радіоактивними елементами.

Розділ 2. Типи природних радіоактивних вод та їх формування. Радонові води. Радієві води та уранові води поверхневих водойм. Змішані типи вод.

Тема 5. *Типи природних радіоактивних вод та їх формування.*

5.1. Вміст радіоактивних елементів у поверхневих і підземних водах.

5.2. Класифікація радіоактивних вод.

Тема 6. *Радонові води.*

6.1. Радонові води кори вивітрювання.

6.2. Радонові води тектонічних тріщин.

6.3. Радонові води еманувальних колекторів.

Тема 7. *Радієві води. Уранові води.*

7.1. Характеристика радієвих вод. Хімічний склад та утворення радієвих вод.

7.2. Характеристика уранових вод поверхневих водойм (морів і океанів, річок, озер).

Тема 8. *Уранові та урано-радiєві води осадових і метаморфічних порід, збагачених розсіяним ураном. Урано-радонові та урано-радiєво-радонові води.*

8.1. Формування і поширення уранових та урано-радiєвих вод осадових і метаморфічних порід, збагачених розсіяним ураном.

8.2. Урано-радонові та урано-радiєво-радонові води.

Формування, характер циркуляції.

8.3. Води зони окислення гiдротермальних уранових родовищ.

8.4. Води зони окислення осадових уранових родовищ.

Тема 9. *Радоно-радiєві води.*

9.1. Хімічні процеси в зоні цементації.

9.2. Чинники, які впливають на формування типів вод в цій зоні.

9.3. Формування радоно-радiєвих вод та суперечки, які були навколо цього питання.

Розділ 3. Загальні відомості про радон. Геологія радону. Вміст радону в різних середовищах. Використання радону. Еманційна зйомка. Заходи по забезпеченню радонової безпеки.

Тема 10. *Загальні відомості про радон.*

10.1. Історія відкриття радону.

10.2. Фізичні і хімічні властивості радону.

10.3. Еманування радону.

10.4. Отримання радону. Біологічна роль радону.

Тема 11. *Геологія радону. Вміст радону в різних середовищах.*

11.1. Геологія радону.

11.2. Радон в атмосферному повітрі.

11.3. Радон в підземних водах.

11.4. Радон в мінеральних водах.

Тема 12. *Використання радону. Еманційна зйомка. Заходи по забезпеченню радонової безпеки.*

12.1. Використання радону в різних сферах життя.

12.2. Еманаційна зйомка, як метод вивчення вмісту еманаций.

12.3. Заходи по забезпеченню радонової безпеки.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с. р.	л		п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Загальні відомості про радіоактивні елементи. Вміст і форма знаходження радіоактивних елементів у гірських породах. Гідрогеологічні умови формування радіоактивних вод. Фізичні властивості гірських порід та підземних вод. Основні принципи радіаційного захисту та безпеки населення.												
Тема 1	10	2	2			6	8,5	0,5				8
Тема 2	10	2	2			6	11,5	0,5	1			10
Тема 3	10	2	2			6	9,5	0,5	1			8
Тема 4	10	2	2			6	8,5	0,5				8
Разом за розділом 1	40	8	8			24	38	2	2			34
Розділ 2. Типи природних радіоактивних вод та їх формування. Радонові води. Радієві води та уранові води поверхневих водойм. Змішані типи вод.												
Тема 5	6	1	1			4	7,5	0,5				7
Тема 6	10	2	2			6	7,5	0,5				7
Тема 7	10	2	2			6	9	1	1			7
Тема 8	10	2	2			6	9	1	1			7
Тема 9	4	1	1			2	9	1				8
Разом за розділом 2	40	8	8			24	42	4	2			36
Розділ 3. Загальні відомості про радон. Геологія радону. Вміст радону в різних середовищах. Використання радону. Еманаційна зйомка. Заходи по забезпеченню радонової безпеки.												
Тема 10	12	2	2			8	13,5	0,5	1			12
Тема 11	14	2	4			8	13,5	0,5	1			12
Тема 12	14	4	2			8	13	1				12
Разом за розділом 3	40	8	8			24	40	2	2			36
Усього годин	120	24	24			72	120	8	6			106

4. Темы практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		денна	заочна
1	Розрахунок вмісту радіонуклідів у радіоактивних відходах.	8	2
2	Розрахунок вмісту материнського та дочірнього радіонуклідів у хвостосховищі.	8	2
3	Типи природних радіоактивних вод та особливості їх формування	8	2
	Разом	24	6

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Історія відкриття та коротка характеристика радіоактивних елементів.	12	19
2	Основні принципи радіаційного захисту та безпеки населення.	12	17
3	Ступінь розкриття геологічних структур та їх вплив на збагачення підземних вод радіоактивними компонентами.	12	17
4	Характеристика та формування порід з підвищеним, але розсіяним вмістом радіоактивних елементів	12	17
5	Радієві води. Уранові води.	12	19
6	Історія відкриття радону. Отримання радону. Біологічна роль радону. Заходи по забезпеченню радонової безпеки.	12	17
Разом		72	106

6. Індивідуальні завдання

–

7. Методи контролю

- Усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне);
- Перевірка практичних робіт;
- Поточний контроль;
- Екзамен.

8. Схема нарахування балів

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів по предмету «РАДІОГІДРОГЕОЛОГІЯ»

Умови допуску студента до підсумкового семестрового контролю:

- виконання всіх практичних робіт;
- виконання поточного контролю.

Нарахування балів за поточний контроль

Поточний контроль оцінюється в *30 балів* (4 питання):

- 3 питання, що передбачають розгорнуті відповіді (есе) (9 балів за кожне питання).
- 1 питання, передбачає визначення терміну (3 бали).

Нарахування балів за практичні роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість балів
1	Розрахунок вмісту радіонуклідів у радіоактивних відходах. (ПР1)	10
2	Розрахунок вмісту материнського та дочірнього радіонуклідів у хвостосховищі. (ПР2)	10
3	Типи природних радіоактивних вод та особливості їх формування (ПР3)	10
Разом		30

1 практична робота оцінюється в *10 балів*, при цьому:

- виконання практичних завдань – 7 балів;
- захист роботи – 3 бали.

Нарахування балів за екзаменаційну роботу

Залікова робота оцінюється в 40 балів (4 питання)

- 4 питання, що передбачають розгорнуті відповіді (есе) (10 балів за кожне питання).

Екзаменаційна робота

Практична робота, поточний контроль				Всього	Екзамен	Загальна сума балів
Поточний контроль	Практичні роботи					
	(ПР1)	(ПР2)	(ПР3)			
30	10	10	10	60	40	100

ПР1, ПР2, ПР3 – практичні роботи

Підсумкова оцінка (ПО) в балах з дисципліни розраховується за накопичувальною системою як сума балів, отриманих студентом за поточний контроль (ПК), за практичні роботи (ПР1-3) та за екзаменаційну роботу (ЕР):

$$ПО = ПК + ПР1 + ПР2 + ПР3 + ЕР$$

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Булдаков Л.А. Радиоактивные вещества и человек / Л.А. Булдаков. – М: Энергоатомиздат, 1990. – 160 с.
2. Гудзенко В.В. Изотопы радия и радон в природных водах / В.В. Гудзенко, В.Т. Дубинчук // М.: Наука, 1987. – 98 с.
3. Коваленко Г.Д. Радиоэкология Украины / Г.Д. Коваленко, К.Г. Рудя // К.: ИПЦ, Киевский университет, 2001. – 154с.
4. Несмеянов А.Н. Радиоактивные изотопы в природе / А.Н. Несмеянов. – М.: Знание, 1962. – Вып. 1. – 38 с.
5. Питьева К.Е. Гидрогеохимические основы охраны окружающей среды / К.Е. Питьева. – М.: Мир, 1986.
6. Сердюкова А.С. Изотопы радона и продукты их распада в природе / А.С. Сердюкова, Ю.Т. Капитонов // М.: Атомиздат, 1975. – 295 с.

7. Токарев А.Н. Радиогидрогеология / А.Н. Токарев, А.В. Щербаков // М.: Госгеолтехиздат, 1956. – 262 с.
8. Шведов В.П. Радиоактивное загрязнение внешней среды / В.П. Шведов, С.И. Широков // М.: Госатомиздат, 1962. – 275 с.

Допоміжна література

9. Воронов А.Н. Радон в воде – экологический риск / А.Н. Воронов. – С-ПБ., 1999. – 25 с.
10. Гавриленко Ю.Н. Техногенные последствия закрытия угольных шахт Украины / Ю.Н. Гавриленко, В.Н. Ермаков // Донецк: Норд-Пресс, 2004. – 630 с.
11. Крысюк Э.М. Радиационный фон помещений / Э.М. Крысюк. – М.: Энергоатомиздат, 1989. – 120 с.
12. Нормы радиационной безопасности Украины (НРБУ-97); Государственные гигиенические нормативы. – К.: Отдел полиграфии Украинского центра Госсанэпиднадзора Министерства Здравоохранения Украины, 1998. – 134с.
13. Радиационная безопасность. Величины, единицы, методы и приборы / Под ред. И.В. Керим-Маркуса. – М.: Атомиздат, 1974. – 140 с.
14. Ситников А.В. Моделирование миграции веществ (радионуклидов) в почвогрунтах суши / А.В. Ситников. – К.: 1998. – 56 с.
15. Соболев И.А. Охрана окружающей среды при обезвреживании радиоактивных отходов / И.А. Соболев. – М.: Энергоатомиздат, 1989. – 166 с.
16. Трофименко А.П. Анализ радиационных и химических факторов, определяющих экологическое состояние природной среды / А.П. Трофименко. – Препр./ НАНУ-К.: ИЯИ, 1996. – С.8–10.
17. Шашкан В.А. Эманирование радиоактивных руд и минералов / В.А. Шашкан. – М.: АН СССР, 1979. – 170 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Фонди Центральної наукової бібліотеки ХНУ ім. В.Н.Каразіна.
2. Фонд Харківської державної бібліотеки ім. В.Г. Короленка.
3. Мережа Інтернет